

Мері Шеллі

Франкенштайн

Лист перший

Санкт-Петербург, 11 грудня 17...

Місіс Савіль, Англія

Ти, певна річ, зрадієш, почувши, що початок задуму, до якого ти так неприхильно ставилася, не приніс жодних лихих наслідків. Я дістався місця ще вчора і передусім хочу запевнити тебе, люба сестро, у своєму щасливому прибутті й дедалі більшій упевненості в успіху моєї подорожі.

Уже добрався далеко на північ від Лондона і, блукаючи вулицями Петербурга, відчую, як холодний північний вітер виграє на щоках, бадьорить і наповнює тихою втіхою. Чи знайоме тобі це відчуття? Цей вітер, що дме з країв, до яких я так прагну, приносить передчуття льодових просторів. Бажання, натхненні вітром надії, стають чимраз яскравішими і жвавішими. Марно намагаюся переконати себе, що там, де полюс, — лише холод та печаль, бо він постає в уяві як місце краси та чарів. Там, Маргарет, сонце ніколи не заходить: широкий диск, ледве виринаючи на обрії, розсіює нескінченне сяйво. Там (із твого дозволу, сестро, довірюся словам поважних мореплавців) немає ні снігу, ні морозу, — і, рухаючись тихими морськими обширами, ми дістанемося краю такої краси й загадковості, що жодна зі знаних земель не зрівняється. Його розкіш і велич без перебільшення називають природним дивом, як ті небесні чудеса. Чого ж іще очікувати від краю вічного світла? Там я зможу дослідити незбагненні сили, які ваблять до себе магнітну стрілку й керують безліччю небесних явищ. Одна така

подорож пролле світло й на ті природні суперечності, що досі лишаються загадкою. Я вгамую свій інтерес хоча б часточкою небаченого досі світу і пройдуся там, де ще не ступала нога людини. Це вабить мене, схиляє податись у нележку мандрівку, допомагає здолати страх перед небезпекою та смертю, а також пробуджує ту саму невгамовну жагу, з якою хлопчак, ступивши в човен разом із товаришами, відкриває невідомі води рідної ріки. Передбачаю, що сподівання можуть виявитися хибними; однак подумай, сестро, який неоціненний внесок у поступ нашого покоління і всього людства я міг би зробити, коли б проклав шлях через полюс у краї, до яких можна дістатися лише за багато місяців. Або ж, можливо, ця подорож відкриє мені таємницю магніту.

Усі ці міркування розвіяли занепокоєння, з яким починав листа, і я відчуваю, як моє серце сповнюється ентузіазму, що підносить мене до небес. Ніщо так швидко не заспокоює голову, як твердо визначена мета — момент, коли душа сплітається в одне ціле з розумом. Із самого малечку я мріяв про цю експедицію. Я захоплено читав книжки про численні морські подорожі навколо полюса, аби освоїти північні води Тихого океану. Ти, певно, пригадуєш, що в бібліотеці нашого дядечка Томаса зберігалася колекція книжок про мандрівки й відкриття. Ніхто не цікавився моїм навчанням, але я щиро заглибився в читання. Кожен том, яким я зачитувався вдень і вночі, тільки посилював моє розчарування: не судилося мені розпочати морське життя, адже батько на смертному ложі суворо заборонив дядькові відпускати мене в подорож.

Тоді поезія запала мені в душу і підіймала мене до небес, а мрія про море відходила на другий план. Я сам став поетом і прожив рік у раю, створеному власною уявою; мріяв, що моє ім'я викарбують у святому храмі поряд із Гомером та Шекспіром. Ти добре знаєш про мою

поразку і розчарування, які я стерпів. Але саме тоді, ставши спадкоємцем нашого кузена, я знову згадав дитячі мрії.

Уже минуло шість років, як я замислив цю подорож. Чітко й виразно пам'ятаю ту мить, коли вирішив зануритись у величну мету. Я терпів біль, щоб загартувати тіло. Декілька разів супроводжував рибалок у Північному морі, що полювали на китів; добровільно витримував холод, голод, спрагу та недосипання. Часто протягом дня працював на судні важче за будь-якого матроса, а вночі вивчав математику, медицину та інші природничі науки, з яких мореплавець може взяти безліч практичних знань. Двічі я наймався помічником шкіпера¹ на китоловних суднах Гренландії і, зазначу, чудово впорався з цим завданням. Коли капітан запропонував мені посаду другого помічника на борту судна і наполягав на моїй згоді, я відчув гордість за працю, яку так високо він оцінив. І зараз, Маргарет, чи не заслуговую я на те, щоб зробити дещо визначне? Моє життя могло минати легко й у достатку, проте я прагну змінити добрі умови на визнання і славу. О, якби ж то пролунав згори натхненний голос! Моя мужність і рішучість не викликають сумнівів, але надія моя квола, і буває, що дух мій слабне. Зараз я передчуваю довгу й нелегку подорож, у якій мені знадобиться вся твердість духу; відчуваю поклик надихати не лише інших, а подеколи й себе самого — саме коли мій дух ослабне.

Зараз найкраща пора для подорожей Росією. Тут сани такі швидкі, що летять над снігом; і мені здається, що такий спосіб пересування кращий, аніж ті поштові карети, що заповнили вулиці в рідній Англії. Холод не такий уже й страшний, звісно, якщо вдягати хутро; такий одяг я вже маю у своєму гардеробі, бо є велика різниця між прогулянками палубою та довгим сидінням, коли кров у жилах

¹ *Шкіпер* — капітан судна. — Прим. ред.

стигне. Зовсім не маю наміру змарнувати життя, замерзнувши між Санкт-Петербургом та Архангельськом. Вирушаю туди вже за три тижні; найму корабель — це легко зробити, варто лише заплатити власнику, а також підібрати команду моряків, тих, хто займається китоловством. Не планую виходити в море аж до червня. А коли повернусь? О моя люба сестро, що відповісти? Якщо все буде добре, то мине багато, багато місяців, а можливо, й років, перш ніж ми знову зустрінемось. Якщо ж моя справа завершиться поразкою, ти, можливо, побачиш мене скоро — або ніколи. Бувай, моя люба, чарівна Маргарет. Нехай Господь благословить тебе і буде милостивим до мене, щоб я мав можливість знову й знову дякувати за твою любов і доброту.

*Твій люблячий брат
Роберт Волтон*

Лист другий

Архангельськ, 28 березня 17...

Місіс Савіль, Англія

Тут для мене, неначе закованого в холодні й морозні кайдани, час спливає надто повільно. Я вже зробив другий крок назустріч своїй цілі — найняв судно і відбираю моряків; ті, які вже зі мною, здаються надійними та, без сумніву, відважними людьми.

Однак є одне, чого я досі позбавлений і що зараз відчуваю як найбільше зло: в мене немає друга, Маргарет. Сповнившись жагою до успіху, я не маю з ким поділитися своїм запалом; а коли мене огортає хвиля розчарування, поруч немає нікого, хто міг би підтримати мене. Я, звісно, виводжу думки на папері, але в цьому немає й крихти справжнього спілкування. Я прагну товариства людини, яка б співчувала мені та розуміла мене з пів слова.

Можеш вважати мене романтиком, моя дорога сестро, але я так гостро відчуваю потребу в другові! Немає нікого поруч, хто мав би добру й водночас безстрашну душу, а також допитливий розум, із ким ми були б такі схожі у смаках, хто б міг виправити чи похвалити мої плани. Друг міг би застерегти від помилок твого бідолашного брата! Я гарячкую при ухваленні рішень і занадто нервую, коли натрапляю на труднощі. Але найприкріше, що навчався самотужки: чотирнадцять років я пробігав, як дикун, читаючи лише пригодницькі оповідання з бібліотеки нашого дядька Томаса. У підлітковому віці я захопився відомими поетами нашої країни, але запізно збагнув переваги знання іноземних мов, поклавшись на одну — рідну. Тепер мені двадцять вісім, і — ніде правди діти — я освічений гірше, ніж більшість школярів у п'ятнадцять. Хоча, правду кажучи, я багато розмірковував, і більшість моїх думок були далекоглядні й мрійливі, більш гармонійні (як дехто з митців каже). Та попри це, я дуже потребую друга, який не засуджував би мій романтизм і водночас був би достатньо владним, аби скеровувати мене. Проте всі ці нарікання марні; годі сподіватися, що я знайду друга — ні посеред океану, ні навіть в Архангельську, серед торговців та моряків. Хоч вони — мореплавці та купці — наділені всіма почуттями, притаманними людській натурі.

Старпом¹ на моєму кораблі — напрочуд відважний і винахідливий; він палко прагне здобути славу, або точніше — досягти успіху в обраній сфері. Він англієць і, попри деякі національні та професійні упередження, не зм'якшені культурою, наділений справжніми людськими чеснотами. Вперше зустрів його на борту китобійного судна; згодом з'ясувалося, що він залишився без роботи, і я легко переконав його приєднатися до моєї експедиції.

¹ *Старпом* — старший помічник капітана на кораблі. — Прим. ред.

А шкіпер — людина виняткових особистих якостей; він вирізняється лагідністю та добросердністю. У поєднанні з чесністю та неабиякою мужністю це одразу прихилило мене до нього. Молодість моя промайнула на самоті; мої найкращі роки минули під впливом твоєї ніжності та жіночого виховання, і це позначилося на моєму характері значно сильніше, ніж я сам усвідомлював. Тепер я не можу терпіти грубості, яка зазвичай панує на суднах. Я ніколи не вважав, що зухвалість необхідна, і, почувши, що він, моряк, здобув повагу завдяки доброті, вирішив, що мені випала чудова нагода запросити таку людину на своє судно. Спершу я дізнався про нього з романтичних слів однієї леді, яка, за її зізнанням, зобов'язана йому своїм щасливим життям. Коротко розповім тобі. Декілька років тому він закохався в молоду і привабливу росіянку з неможливої родини і, назбиравши достатньо грошей, постав перед її батьком із пропозицією взяти з дівчиною шлюб. Звісно, той погодився на священний союз молодих. Парубок зустрів наречену за день до церемонії, але вона впала перед ним на коліна зі сльозами й благала змилостивитися. Вона зізналася, що кохає іншого — настільки бідного, що її батько ніколи не згодився б на їхній шлюб. Мій великодушний друг так перейнявся історією дівчини, що, дізнавшись ім'я коханого, вирішив не заважати їхньому щастю. До цього часу він уже придбав ферму за накопичені гроші та облаштував її на свій смак; але і жінку, і решту невитрачених коштів віддав своєму недавньому супернику. А сам звернувся до батька дівчини з проханням благословити шлюб, але вже не з ним. Поважний батько відмовив йому, оскільки вважав, що не дотримає обіцянки з ним, та парубок залишив їхні краї, аж доки не довідався, що його колишня наречена таки вийшла заміж за свого коханого. «Який же він шляхетний!» — вигукнеш ти. Так, він такий; але зовсім неосвічений: без'язикий, як турок, і часом поводить

безвідповідально. На цьому тлі його вчинок здається ще дивовижнішим, проте інтерес і симпатія, які він міг би викликати в людині під час зустрічі, на ділі значно менші.

Не думай, що сумніваюся в правильності свого рішення через легкодухі скарги на відсутність друга, якого, може, і не судилося мати взагалі. Воно викарбуване навівки — немов фатум, що не зміниться за жодних обставин. Початок моєї подорожі затримується лише через погодні умови, які не дозволяють вирушити в море. Цьогоріч на зима видалася на рідкість суворою, але весна рання: ось-ось набере сили й обіцяє гарну погоду, тож, можливо, відпливу раніше, ніж задумав. Я вже не поспішатиму, — ти добре знаєш, — бо коли від мене залежить безпека інших людей, чиню обачно.

Мені бракує слів, аби передати захват від найближчих очікувань. Неможливо описати ті почуття, що переповнюють мене перед відпливом: і радість, і хвилювання. Я вирушаю в невідомі землі, у край туманів і снігу, проте, звичайно, не вбиватиму альбатросів — тож не турбуйся за мене. Я не повернуся хворим та зломленим, як старий мореплавець¹. Ти всміхнешся з цього порівняння, але розкрию тобі невеличкий секрет: я відчуваю пристрасний потяг до небезпечних таємниць океану, який приписую впливу автора цього твору — одного з найкращих сучасних поетів. У глибині душі живе щось досі мені не зрозуміле. Я працьовитий і практичний, терплячий і старанний робітник; але водночас усі мої задуми пронизані любов'ю до прекрасного та з вірою в чудеса, що манять мене далеко від прокладених доріг — у ті невідомі простори, в незвідані краї, які я прагну дослідити. Та, повертаючись до земних роздумів, я весь час гадаю, чи зустрінемося ми знову, коли я подолаю безкраї

¹ «Поема про старого моряка» — написана англійським поетом Самуелем Тейлором Колліджі (1772–1834). — *Прим. пер.*

ЗМІСТ

Лист перший	3
Лист другий	6
Лист третій	10
Лист четвертий	11
Розділ 1	20
Розділ 2	25
Розділ 3	31
Розділ 4	39
Розділ 5	46
Розділ 6	53
Розділ 7	61
Розділ 8	72
Розділ 9	82
Розділ 10	88
Розділ 11	95
Розділ 12	102
Розділ 13	108
Розділ 14	114
Розділ 15	119
Розділ 16	128
Розділ 17	137

Розділ 18	143
Розділ 19	151
Розділ 20	159
Розділ 21	169
Розділ 22	179
Розділ 23	189
Розділ 24	197
Продовження щоденника Волтона	205